

Oikeusneuvos Engstrand:

Korkeimman oikeuden lausunnon kohdassa 2 c on käsitelty Korkeimman oikeuden kokoonpanoa koskevia ehdotuksia. Siltä osin kuin lausunto koskee valituslupakokoonpanoja, toteamme seuraavaa:

Korkeimman oikeuden valituslupakokoonpanojen keventämistä koskevan uudistuksen onnistumisen edellytyksenä on, että se tosiasiallisesti tuo merkittävää ajansäästöä Korkeimman oikeuden työskentelyyn, ettei asianosaisten luottamus tuomioistuimiin ja oikeusturvaan vähene ja ettei uudistuksella muutoinkaan ole kielteisiä vaikutuksia itse valituslupaharkintaan.

Ehdotuksella yhden tuomarin jaoston käyttöönotosta tavoitellaan ajansäästöä valituslupavaiheessa. Oikeusministeriön mietinnössä (sivu 54) on todettu, että kevennyksessä kokoonpanossa käsiteltävän asian vaatima työmäärä olisi merkittävästi vähäisempi kuin keskimääräisessä valituslupa-asiassa, karkeasti arvioiden kolmasosa keskimääräisen valituslupa-asian työmäärästä. Oikeusministeriön mietinnössä on katsottu, että arviolta noin kolmasosa valituslupahakemuksista olisi sellaisia, joiden osalta laissa säädetyt valituslupan edellytykset eivät selvästikään täytyisi.

Voimavarojen säästön suuruutta arvioitaessa on huomattava, että valituslupaharkinta selkeissä asioissa vie myös nykyisessä kahden jäsenen jaostossa edellä todetuin tavoin merkittävästi vähemmän aikaa kuin keskimääräisissä valituslupa-asioissa. Toisaalta mahdollisesti syntyvään ajan säästöön vaikuttaa se, että yhden jäsenen jaostossa jouduttaisiin valituslupakysymyksen lisäksi erikseen harkitsemaan sitä, onko asia luonteeltaan sellainen, että se soveltuu yhden jäsenen jaoston käsittelyyn.

Korkeimman oikeuden prejudikaattitehtävän hoitamisen kannalta merkityksellistä on annettavien asiaratkaisujen ohella se, että valitusasioiksi valikoituu tuomioistuinten toiminnan kannalta oleellisia ja monipuolisesti eri aloja koskevia kysymyksiä. Osassa asioita valituslupaharkinta on selkeää ja varsin joutuisaa riippumatta jaoston kokoonpanosta. Osassa asioita lopputulos ilmenee selkeänä vasta jaostossa käydyin keskustelun jälkeen. Osa asioista vaatii laajaakin pohdintaa.

Useissa tapauksissa valituslupakokoonpanossa käytävä keskustelu tukee yhteisesti hyväksyttäväksi katsottavan lopputuloksen saavuttamista. Lupakynnyksen asettamista koskeva ajatustenvaihto jäseniltään sattumanvaraisesti valikoituissa kokoonpanoissa samoin kuin oikeuskäytännön tai rangaistuskäytännön yhtenäisyyden ja kehityksen seuranta ovat omiaan vakauttamaan lupakäytäntöä.

Samalla voidaan harjoittaa ylimmille oikeusasteille kuuluvaa alempien oikeusasteiden toiminnan seuranta. Kaikenlaisiin lupa-asioihin perehtymällä on mahdollista sekä arvioida alempien oikeuksien toiminnan laatua että todeta ratkaistavien oikeuskysymysten luonne ja esiintymistiheys juttukannassa ja siten muodostaa kokonaiskuva tuomioistuinten tehtäväkentästä. Jos yhden jäsenen kokoonpano aikaa

myöten muuttuu pääsäännöksi ja se saattaisi kattaa jopa, kuten Ruotsissa, noin 90 prosenttia lupa-asioista, lienee välttämätöntä kehittää muita toimintomuotoja Korkeimmassa oikeudessa lupaharkinnan yhtenäisyyden ja osuvuuden takaamiseksi.

Korkeimman oikeuden lausunto lähtee siitä, että yhden tuomarin jaosto siirtäisi asiat, joissa lopputulos ei näyttäyty selvältä, kahden tai kolmen jäsenen jaostoon. Asioiden oikeudenmukaisen käsittelyn vuoksi tällainen siirto tulisikin suorittaa varsin matalalla kynnyksellä. Asioiden luokittelu etukäteen sellaisiksi, jotka soveltuvat yhden jäsenen jaoston käsittelyyn, ei ole yksiselitteistä. Siirto toiseen käsittelyyn vähentää moninkertaisen käsittelyn kautta sitä ajankäytöllistä hyötyä, joka uudistuksella saavutettaisiin.

Valituslupan hylkääminen yhden tuomarin jaostossa saattaa myös lisätä ylimääräisiä muutoksenhakuja, mikäli luottamus ratkaisutoiminnan oikeellisuuteen tätä kautta vähenee. Tämä luonnollisesti vähentäisi uudistuksella saavutettavaa hyötyä.

Uudistuksen vaikutusta asianosaisten oikeudenhoitoon kohdistamaan luottamukseen on vaikea ennakoita arvioida, etenkin kun hiljattain on laajennettu hovioikeuksien jatkokäsittelylupaa koskeva menettely erittäin kattavaksi. Asianosaisten oikeudenhoitoa koskevalla luottamuksella tulee kuitenkin olla merkittävä painoarvo punnittaessa hankkeen etuja ja haittoja.

Punninnassa on otettava huomioon myös Korkeimman oikeuden jäsenkunnan luonne. Korkeimman oikeuden jäsenten ammatilliset taustat ovat moninaiset. Mikäli yhden jäsenen jaoston käyttöala tulee laajalti käyttöön, vähenee Korkeimmassa oikeudessa käytävä lupaharkintakeskustelu merkittävästi. Keskustelulla on useinkin arvoa siitä huolimatta, että valituslupa tulisi hylättäväksi. Keskusteluissa voi tulla esille näkökohtia, jotka osoittavat ennakkopäätöksen tarvetta esillä olevasta oikeudellisesta kysymyksestä, vaikka luvan myöntäminen kyseisessä asiassa ei jostain syystä olisikaan perusteltua. Tämän näkökohdan painoarvoa korostaa se, että Korkeimmassa oikeuden jäsen- ja esittelijäkunta on viime vuosina vaihtunut ja tulee myös lähivuosina vaihtumaan merkittävästi.

Se, että Korkeimmassa oikeudessa siirryttäisiin yhden tuomarin jaostoon, merkitsisi korkeimpien oikeuksien valituslupakokoonpanojen entistä laajempaa eriytymistä, koska korkeimmassa hallinto-oikeudessa valituslupa ratkaistaan pääsääntöisesti kolmen tai jopa viiden jäsenen kokoonpanossa. Asiaa tulisi arvioida myös tästä näkökulmasta. Katsomme, että hankkeen jatkovalmistelussa uudistuksen etuja ja haittoja tulisikin punnita monipuolisesti ottamalla huomioon myös edellä esitetyt näkökohdat.

Vuorollaan samaa mieltä oikeusneuvokset Pynnä, Koponen ja Bygglin.